

УДК 792

Пельчер М. – гр. БМ-11

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

СВІТ ІЗ ПДЗЕМЕЛЛЯ. ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Науковий керівник: к.і.н., доцент Щигельська Г.О.

Pel'cher M.

Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University

WORLD OF DUNGEONS. THE ORIGIN OF UKRAINIAN THEATER

Supervisor: PhD, Associate Professor Shchyhelska H.O.

Ключові слова: театр, Київська Русь

Keywords: theater, KyivanRus

Проаналізувавши факти з історії, можна прийти до висновку, що в обрядовому фольклорі періоду Київської Русі органічно поєднувались музика, слова, рухи, жести, які й дали поштовх до виникнення театрального мистецтва.

Яскравим свідченням розвитку театрального мистецтва на Русі є знамениті фрески Софії Київської. Вони засвідчують що театральні дійства в цей період розігрувались не лише в народному, а й у княжому театрі. Базою княжого театру стали виконавці сценок – скоморохи, які одночасно були і співаками, і танцюристами, і акробатами, і завзятими музикантами.

Щодо розвитку мистецтва скоморохів у Київській Русі, то це питання ще потребує більш ґрунтовного дослідження. На даний момент, остаточного визначення, походження і первинного змісту поняття «скоморохи» неіснує. В літописах вперше слово «скоморохи» зустрічається у 1068 р. у «Поученні про кари божі»: «диявол обманює, хитрощами переваблюючи нас од Бога: трубами і скоморохами, і гусями, і русаліями. Ми бачимо ж ігрищавитолочені і людей безліч на них, як вони пхатистануть один одного, видовищадіючи, – цебісомзадуманеділо – а церкви стоять, і коли буває час молитви, то мало їхзнаходиться в церкві».

Щодо походження назви «скоморохи» в науковій літературі найбільш поширеними є дві думки:

- 1) З грецької *skommarchos*, тобто «майстер жарту»; *skomma* – «жарт, глузування» і *archos* – «начальник, майстер».
- 2) З арабської *masara* – і «жарт», і «блазень».

Скомороство в Київській Русі виникло під впливом мистецтва візантійських акторів-мімів. Після того, як Київська Русь прийняла християнство, то практично відбувається запозичення придворних традицій Візантії. Для того, щоб хоч якось відрізнити, давньоруське театральне мистецтво від візантійського, скоморохи збагачували свою творчість слов'янськими мистецькими традиціями, створювали нові образи та елементи обрядового театру. Ось так і виникло самобутнє мистецтво, яке набувало шаленої популярності як серед простого народу, так і серед заможних верств населення Київської Русі.

Слід зазначити, що скоморохи були не тільки виконавцями фольклору, а й самі творили, писали оповідання, вірші, таким чином сприяючи розвитку давньоруського

епосу, поезії та драми. Народні актори влаштовували свої дійства просто неба чи то на вулицях, чи то на майданах під час різноманітних ярмарків та свят.

Скоморохи поділялись на «подорожніх» і «осілих». Осілі, в свою чергу, займалися землеробством, скотарством та ремеслом, а грали тільки на свята для власного задоволення. Проте, цього не можна сказати про подорожніх скоморох, вони ж були професійними акторами, мандрували великими групами – «ватагами» - по селах та містах, а також були обов'язковими учасниками свят, весіль та інших обрядів. Досить часто також виступали при княжому дворі.

Зазвичай, скоморохи розважали людей співом, жартами, музикою, танцями, драматичними сценками, акробатикою, дресированими тваринами, користуючись у виступах масками та втягуючи у гру глядачів.

Слід звернути увагу на ще один аспект, який має вагоме значення для даного виду мистецтва, а саме репертуар. Він складався з жартівливих пісень, п'єсок, соціальних сатир, виконуваних в масках і «платті скомороха» під акомпанемент гудка, гусел, балалайки, домбри, волинки. Музичні інструменти такого типу знайдені під час археологічних розкопок, зокрема в Новгороді, де добре збереглося дерево, а в Києві виявлено кістяні кастаньєти. За кожним персонажем був закріплений певний характер і маска, які не змінювалися роками.

В історичних джерелах досить глибоко і органічно простежується зв'язок скоморохів з звичайною корчмою. На даний момент, в народі існує уявлення корчми як місце, звідки бере початок розпуста і пияцтво. Насправді, цей традиційний заклад виконував низку соціальних функцій, а саме: відпочинок, спілкування, укладання господарських угод, тощо. Протягом багатьох років корчми були центром, де люди проводили своє дозвілля. Саме ж приміщення служило звичною сценою для осілих і мандрівних скоморох.

У роки правління Олексія Михайловича з династії Романових, котрий славився своїм релігійним благочестям, скоморохи зазнали масового переслідування і докорінного винищення, що було відображене у заборонних грамотах й постановах.

Внаслідок переслідування та заборони культурної спадщини скоморохів як такої не збереглося у цілісному вигляді. Енергійні об'єднані зусилля царської адміністрації та церковного кліру дали свої результати. Вважається, що в центральних областях Росії скомороство як явище поступово сходить з історичної арени у другій половині XVII століття, і лише подекуди, зокрема на Уралі і в Сибіру воно проіснувало до середини XVIII ст.

Історія скоморохів і їх занепад на українських землях мають свої особливості. У зв'язку з відсутністю тут сильної централізованої світської та церковної влади, мандрівні гурти професійних лицедії ввідували себе значно вільніше і безпечніше ніж в інших краях. Лівобережна та Слобідська Україна якраз і були тими "українами", куди від жорстоких переслідувань царських воевод втікали російські скоморохи.

Історична пам'ять про "веселих людей" збережена в топонімах і гідронімах України, наприклад, "Скомороше", "Скомороха", "Скоморошки", "Скоморохи" та інших. Писемні джерела XVI–XVII ст. фіксують присутність скоморохів як представників окремого ремесла і платників податків у феодальних містах України.

У кінці XVI століття мистецтво «скоморохів» проникло у вистави церковно-шкільного театру, а далі розвивалося в балаганах, лялькових та інших театрах. Із джерел скомороського мистецтва, напевно, беруть початки календарні, родинні, гумористичні пісні, усна проза, ігрові сценки в народних драматичних обрядах. У XVIII–XX ст. таке мистецтво знайшло відображення у ритуальній практиці щедрівницьких і колядницьких гуртів, у діяльності вертепників, мандрівних циркачів, а також у професійному театрі України.